

Geloofsverhalen in de hulpverlening.

R.Ruard Ganzevoort

In: *Psyche & Geloof* 4 (1993), 61-71.

Inleiding

In dit artikel is de centrale vraag of en hoe in de psychologische en psychotherapeutische hulpverlening geloofsverhalen ter sprake komen. Daartoe wordt eerst ingegaan op de vraag wat een verhaal eigenlijk is, om vervolgens met behulp daarvan te bespreken hoe het geloof gehoord kan worden. Speciale aandacht wordt gegeven aan het eigen verhaal van de hulpverlener, en aan de vraag wat het doel kan zijn van hulpverlening in christelijk perspectief.

"God schiep de mens omdat h/Hij van verhalen houdt". Het is een uitspraak van -ik meen- Elie Wiesel. Het boeiende van die uitspraak is dat niet duidelijk wordt wie die h/Hij is. Schiep God de mens omdat God van verhalen houdt, of omdat de mens van verhalen houdt. Voor het eerste is heel wat te zeggen. Door de schepping van de mens was er ook voor de Here alle gelegenheid Zijn verhalen te vertellen en mee te luisteren welke verhalen de mensen vertellen. Maar in de tweede uitleg klinkt door dat God de mens schiep omdat de mens van verhalen houdt. Strikt genomen is dat een onlogische zin, maar daarom is het misschien wel waar. De meeste waarheden zijn onlogisch. Het zegt dan eigenlijk dat de schepping er wel moet zijn geweest, omdat de mens die verhalen nodig heeft. Anders gezegd: het verhaal dat wij aan elkaar vertellen over de schepping hebben wij nodig.

Feiten en verhalen

Een conclusie zou kunnen zijn dat dus het verhaal niet waar hoeft te zijn, en dat God net zo goed niet kan bestaan. Als het alleen maar een verhaal is, dan hoeft er geen feitelijke grond te zijn. Toch mag die conclusie niet worden getrokken. Wat wij geloven en ervaren heeft de vorm van een verhaal. Een verhaal van God met de mensen. Maar als we dat geloven, dan kunnen we niet de feiten in twijfel trekken. Juist het feit dat het een verhaal is betekent dat we ons met ons hele wezen daarin overgeven en de feiten als feiten aanvaarden. Wie niet gelooft in de feiten kan nooit het verhaal geloven. Het verschil echter tussen een verhaal en een betoog is dat een verhaal niet de feiten probeert te bewijzen, maar geloof-waardig en betrouwbaar wil overkomen op de luisteraars. Door een

dergelijke narratieve benadering kunnen in de (pastorale) psychologie een aantal belangrijke vragen verhelderd worden.

De werkelijkheid van ons leven bestaat uit feiten, maar onze ervaring heeft de vorm van een verhaal. Dat betekent dat we de werkelijkheid van die feiten voor waar houden, maar tegelijk dat er een onbewijsbaar "meer" is. Dat meer is de betekenis die wij er aan geven. Zo kun je het huis waarin je bent opgegroeid beschrijven in termen van stenen, muren, ramen, deuren, etcetera. Maar wie over het huis vertélt geeft er een betekenis aan. Voor de één is het ouderlijk huis een veilige haven, voor de ander een gevangenis. Voor de één is een auto een vervoermiddel, en voor de ander een teken van de positie in het leven. Een roestige kadett of een eend kan dan net zo goed een status-symbool zijn als een Opel Calibra of een Citroën CX 25 TRD Turbo 2 Limousine. Die symbolische meerwaarde kunnen we ervaren bij dingen, plaatsen, mensen, kortom: bij alle gebeurtenissen in het leven. Het levensverhaal verbindt de betekenissen in een rode draad (Ganzevoort 1989).

Waar het om gaat in verhalen en de interpretatie ervan is het vinden van een zin-samenhang. Elk verhaal zoekt naar een samenhang van gegevens. Ieder mens heeft zijn of haar verhaal. Een levensverhaal, waarin de samenhang en de betekenis gezocht wordt, de zin van het leven. Voor velen zal dat niet geheel bewust gebeuren, maar het verhaal geeft antwoord op vragen als 'wie ben ik', 'wie is de ander', 'waar leef ik naar toe' enzovoorts. In dat verhaal zit latent of manifest altijd een religieuze lading, wanneer we religiositeit omschrijven als de laatste zin van de dingen. Wanneer we het nu hebben over geloof, dan geldt in bijzondere mate de zoektocht naar een zinsverband. Wat dat betreft is geloof een verhaal bij uitstek, omdat daarin de zin en de samenhang van de totale werkelijkheid aan de orde komt. Geloof is dan een bijzonder verhaal, waarin God een plaats heeft. Natuurlijk is dat niet alles. Geloof is ook een relatie met God, maar het is juist over die relatie dat er zoveel verhalen verteld moeten worden, omdat deze existentieel is en tot de kern van ons leven behoort.

Nu moet er onderscheid worden gemaakt tussen het grondleggende levensverhaal, en de vele concrete verhalen die een mens vertelt. Het grondverhaal is zoiets als de achterliggende rode draad die alle vertelde verhalen doordrenkt (Ganzevoort, in press). Op de voorgrond van de menselijke ontmoeting en het therapeutische gesprek verschijnen de vele verhalen, die door het onderliggende levensverhaal worden gekleurd en bepaald. Tegelijk is ook het levensverhaal opgebouwd uit de vele verhalen die in de loop van het leven zijn geschreven. Zo bestaat er een hermeneutische cirkel, waarbij de interpretatie van het geheel wordt gestuurd door de interpretatie van de delen en andersom. Dit onderscheid heeft onder meer te maken met het verschil tussen 'zin' en 'betekenis'. Hoewel deze termen herhaaldelijk als synoniemen worden opgevat is er voor te pleiten van betekenis te spreken bij de interpretatie van een deel-verhaal, en van zin of zingeving bij de interpretatie van het geheel. Daarbij is overigens wel de vraag te stellen of het ene, grondleggende levensverhaal niet een idealistische

abstractie is. Malony (1992) stelt dat het probleem van veel hulpzoekers nu juist is dat ze geen verhaal kunnen vinden voor de ervaringen van hun leven. Dat ziet ook Gerkin (1986), die uitgaat van het levensverhaal, als hij wijst op de fragmentatie van de verhalen, die in de westerse samenleving toeneemt door het veelvoud aan levensverbanden waarin we ons bevinden. Gerkin ziet daarbij als het hermeneutische probleem van de hulpzoeker dat de verschillende verhalen die een mens naast elkaar laat staan soms moeilijk te integreren zijn. Wanneer nu elementen uit de werkelijkheid te ingrijpend zijn om te negeren, en conflicteren met het levensverhaal of met hoofdlijnen daarvan, dan kan het tot een crisis komen. Een gefragmenteerd levensverhaal, of het bestaan van verschillende verhalen naast en tegen elkaar, vergroot de kans dat het tot een crisis komt, omdat dan de samenhang niet gevonden kan worden (Ganzevoort & Visser, in press).

In een verhaal hebben we zoals gesteld te maken met zowel de feiten als de betekenissen die aan die feiten gegeven worden. Tussen die twee blijft ook altijd een bepaalde spanning bestaan. Enerzijds kunnen de feiten niet zonder een betekenis, anderzijds kan de betekenis niet zonder een feitelijke ondergrond. Nu kan het zijn, dat de band tussen feit en betekenis zo zwak is, dat we als luisteraar de gegeven betekenis niet kunnen herkennen als passend bij het betreffende feit, of zelfs dat de feiten worden verdraaid om een bepaalde betekenis te kunnen krijgen. In een narratief model hoeft dit niet te bevreemden. Sterker nog: het ligt voor de hand dat een verteller liever de feiten ontkent of verdraait dan de hoofdlijn van zijn of haar verhaal te moeten wijzigen. Wanneer we dan ook in een gesprek het verdraaien van feiten opmerken, dan kunnen we daaruit afleiden dat de rode draad van het levensverhaal juist op dat punt in het geding is geweest. Voor de hulpverlener is dat een waardevol inzicht.

Verhalen zijn te onderscheiden in verschillende genres. Binnen de literatuurwetenschap is door Northrop Frye (1957) een vierdeling gemaakt, die parallel loopt aan de vier jaargetijden. Zo is er de Komedie, die als de lente en de morgen een fundamenteel positieve klank heeft. De Romance is als de zomer en het midden van de dag. De Tragedie weerspiegelt de herfst en de avond, en in de Ironie horen we de duisternis van winter en nacht. Ieder genre bestaat uit een bepaalde ontwikkelingslijn, waarin het doel dat de hoofdpersoon nastreeft dichterbij komt, op gelijke afstand blijft, of verder weg raakt. Door een bepaalde opeenvolging van deze bewegingen ontstaat één van deze soorten verhalen. Het grondverhaal, dat als de rode draad alle verhalen verbindt heeft daarmee een fundamenteel positieve, fundamenteel negatieve, of een afwisselende teneur.

De concrete verhalen die verteld worden zijn afgeleid van het grondverhaal. Ze brengen samenhang en betekenis aan in een bepaalde episode van het leven, en vertonen daarin de teneur van het geheel. In de pastorale en therapeutische praktijk blijkt dat heel duidelijk. Wat er in het leven gebeurt is voor velerlei uitleg vatbaar. Bepaalde mensen slagen er uitstekend in van de meest positieve gebeurtenissen nog een negatief verhaal te maken of andersom. Het is dan van

belang te luisteren naar het grondverhaal achter de verhalen. Dan wordt soms al heel gauw duidelijk waarom alles als herfst of als lente beschreven wordt (Ganzevoort 1990).

Het geloofsverhaal horen

In de vele vertelde verhalen kan nu het geloofsverhaal hoorbaar worden. Daarbij is de wanneer we beginnen te luisteren naar de grondklank. Met de term geloofsverhaal wordt dan verwezen naar de verhouding van de betrokkene tot de aardse en transcendente werkelijkheid. Dat kan in de relatie tot God een aannemende houding zijn (gelovig) of een afwijzende (ongelovig). Beide zijn echter in de kern religieuze verhalen, omdat ze antwoord geven op de zin-vraag en op de vraag naar de samenhang tussen God en ons bestaan.

Voor een meer inhoudelijke bespreking van het geloofsverhaal kunnen we ook gebruik maken van de eerder genoemde indeling in genres. Je zou kunnen zeggen dat het verhaal dat in de Bijbel naar ons toe komt en waarin de Here God zijn liefde heeft geopenbaard beter aansluit bij de lente- en zomer-verhalen dan bij herfst en winter. Immers: het evangelie is altijd een boodschap van hoop, vreugde en toekomst. Wat er verder ook in het verhaal kan gebeuren - en de held van een romantisch verhaal kan heel wat obstakels op zijn weg tegenkomen - uiteindelijk is de toekomst er één van overwinning. Daarom mag het verhaal van een christen de hoop weerspiegelen. (Vitz 1992a, b) Dat wil niet zeggen dat er geen ruimte zou bestaan voor herfst- en winterverhalen. De herfst met zijn verval en afbraak, en de winter met zijn kou en eenzaamheid zijn ook in het verhaal van de Bijbel wezenlijke elementen, die niet alleen in het therapeutisch proces, maar ook in een eerlijke theologie voluit serieus genomen dienen te worden. Ons bestaan tussen zondeval en voleinding staat onder het teken van de gebrokenheid. Toch heeft deze duistere kant van het leven niet het laatste woord. De goede boodschap is juist dat de hoop op de overwinning niet beschaamd wordt. Waar deel-verhalen in herfst- of winterkleuren geschilderd kunnen zijn, daar blijft het grote verhaal in het licht van lente en zomer staan. Beeldend vinden we dit terug in Psalm 23, waar de Herder ons eerst door het donkere dal leidt, om ons uiteindelijk als de Gastheer aan tafel te nodigen. Het omgaan met de verschillende verhalen komt later in dit artikel aan de orde.

Het zal misschien opvallen dat geloof hier in eerste instantie zichtbaar wordt in een grondtoon van basaal vertrouwen, zoals bijvoorbeeld Erik Erikson dat beschreven heeft. Dat is echter een onvoldoende kenmerk, want basisvertrouwen is nog niet hetzelfde als geloof of religie. Wel kunnen we staande houden dat een basaal vertrouwen een noodzakelijke voorwaarde en een signaal is van een gelovige levenshouding. (Dingemans 1986) Waar dat ontbreekt is een gelovig toe-vertrouwen aan God onmogelijk, of op zijn minst problematisch.

Het tweede punt waar geloofsverhalen hoorbaar kunnen worden is in de verbinding van alledaagse zaken met het verhaal van God. Dat zal de één sneller doen dan de ander, maar wanneer die verbinding gelegd wordt wijst dat ons op de andere dimensie. De mate waarin iemand die verbinding voor zichzelf legt heeft te maken met de reikwijdte van het geloof (Ganzevoort 1991a). Voor sommigen is geloof een los element dat het totale verhaal nauwelijks beïnvloedt, voor anderen is ieder verhaal doordrenkt van het geloof. Deze rijkwijdte van het geloof is in gesprekken redelijk goed boven tafel te krijgen, en maakt het geloofsverhaal helder.

We komen zo tot een vorm van religieuze diagnostiek. Paul Pruyser (1978) heeft daar een bijdrage aan willen leveren met zijn boek 'de pastor als diagnosticus'. Hij noemt daarin een aantal aanwijzingen voor de diagnose. In de eerste plaats is er de vraag naar het besef van het Heilige, dat wil zeggen eerbied voor een onaantastbaar of onnaspeurlijk element in het leven. In de tweede plaats het besef van Voorzienigheid, dat wil zeggen Gods bedoeling met mijn leven. Daarnaast noemt hij genade of dankbaarheid, bereidheid tot bekering, gemeenschap, en roepingsgevoel. Roosjen, theoloog en psychotherapeut, werkt op vergelijkbare wijze met een religieuze anamnese, waarin vragen gesteld worden als: 'Welk Bijbel-verhaal is u het meest dierbaar en waarom?' 'Als u bidt, waar bidt u dan voor?' en 'Wat is volgens u de grootste zonde die bedreven kan worden?' (Roosjen 1990) Door dit soort vragen te stellen in de anamnese wordt het geloofsverhaal expliciet aan de orde gesteld.

Een derde punt waar geloofsverhalen hoorbaar worden is het geloofsgedrag. Ik heb dat met opzet niet eerder aan de orde gesteld omdat naar mijn gevoel het geloofsgedrag van mensen slechts een zeer geringe indicatie geeft van geloofshouding en geloofsinhoud. Bovendien is de reden voor dit gedrag soms zozeer bepaald door externe motieven, dat uit geloofsgedrag op zich nog geen geloofshouding kan worden afgelezen. Bidden bijvoorbeeld kan ongezonde, egoïstische, en neurotische trekken hebben. Kerkgang kan meer bepaald zijn door de sociale druk of wenselijkheid dan door de intrinsieke motivatie van het zoeken naar contact met God. Bijbel lezen kan voort komen uit interesse in antieke literatuur. Ieder geloofsgedrag kan zo uit een ongelovige grondhouding ontstaan.

De vraag of iemand zich uit in religieuze gedragsvormen is dan ook ten enen male onvoldoende om het geloofsverhaal, de dynamische omgang met het leven en met de levende God op het spoor te komen. Dat geldt ook voor de vraag of iemand gelooft. Een simpel ja of nee is nog geen antwoord. Pas wanneer iemand het eigen verhaal van het leven met de Here God vertelt krijgen we zicht op de functie en de ontwikkeling van dat geloof. Het vraagt tijd en doorzettingsvermogen, empathie en toewijding, om een geloofsverhaal te horen te krijgen. De drie zaken die hierboven genoemd zijn kunnen een hulpmiddel zijn bij het luisteren naar het verhaal.

Geloofsverhalen in de hulpverlening

Nu kunnen we vervolgens de vraag stellen of een psycholoog het geloofsverhaal überhaupt te horen krijgt. Op dezelfde wijze als dat in bijvoorbeeld literaire verhalen gebeurt vertellen we allemaal onze eigen verhalen. Zodra deze verhalen verteld worden, gedeeld worden met een ander, heeft dat een bepaalde bedoeling. Het is deze sociale rol van het verhaal, die de selectie bepaalt van wel en niet in het verhaal wordt opgenomen. Concreter: als ik solliciteer vertel ik een ander verhaal over mezelf, dan wanneer ik naar de therapeut ga. Dat is één van de redenen dat predikanten vaak andere verhalen te horen krijgen dan bijvoorbeeld huisartsen of psychologen. De verteller houdt er immers rekening mee wie er tegenover hem zit.

Het perspectief van het verhaal wisselt zo met de setting waarin het verhaal verteld wordt. En die setting wordt mede bepaald door de keuze in welk licht de verteller zijn verhaal beleeft. In het algemeen kun je zeggen dat mensen hulp zoeken wanneer ze een narratieve breuk, een breuk in hun levensverhaal ervaren (Gerkin 1984). Er zijn bepaalde feiten die niet passen in de zinsamenhang van hun verhaal. De reden dat er hulp gezocht wordt, is dat men het verhaal zo probeert te herschrijven dat de zin-samenhang weer gevonden kan worden. Wanneer nu deze mens het zo beleeft dat de narratieve breuk in eerste instantie een breuk is in de geloofs-samenhang, dan zal de hulp ook vooral bij een predikant gezocht worden. Wordt het probleem gezien als een oplosbaar medisch probleem, dan komt de arts in aanmerking, en als de breuk gezien wordt als een psychische zaak, dan is de beurt aan de psychologen en psychiaters.

Zo gezien zijn de professionals in de verschillende vakgebieden aanvullend werkzaam in de zorg voor de mens, afhankelijk van hoe de persoon in kwestie een breuk in zijn of haar verhaal ervaart. De één is niet deskundiger dan de ander, maar elk werkt met een eigen perspectief, een eigen omgang met verhalen. De scheiding tussen hen is echter niet waterdicht. Het is moeilijk voorstelbaar dat een predikant pastoraal goed kan functioneren als hij niet tenminste een basale kennis heeft van medische en psychologische aspecten van het leven. Even moeilijk voorstelbaar is het dat een psycholoog of huisarts goed kan functioneren zonder enig zicht op de rol van religie in het leven van de mens. Immers, ook al is in onze geseclariseerde tijd het belang van de georganiseerde godsdienst afgenomen, een religieuze beleving van de werkelijkheid is bij bijna ieder mens aanwezig. Zingevingsvragen zijn in onze tijd nog altijd actueel, en misschien - door het zingevingsvacuüm van de geseclariseerde samenleving - wel actueler dan ooit.

Het verhaal van de psycholoog

Heel veel hangt af van de houding van de psycholoog. Een bordje of advertentie met 'christen-psycholoog' is daarvan wel een eerste indicatie, maar nog geen voldoende waarborg dat het geloofsverhaal ook werkelijk ter tafel komt. De

houding waarmee de hulpverlener zijn gesprekspartner tegemoet treedt is van grotere invloed. Het gaat om een houding die tot geloofsverhalen uitnodigt. Die houding heeft alles te maken met het eigen verhaal van de psycholoog. Wanneer het komt tot een werkelijke ontmoeting, dan zijn er twee (eventueel meer) mensen in het geding. Mensen met elk een eigen verhaal en achtergrond. Ook de hulpverlener is persoonlijk aanwezig in het therapeutisch proces, en draagt bewust of onbewust, direct of indirect bij aan de vorm en de inhoud van de ontmoeting.

Hoe wetenschappelijk verantwoord iemand ook wil werken, en wat dat woord dan ook precies mag betekenen, in alle gevallen is er een direct verband tussen levensloop, ervaringen bij het opgroeien, en keuzen die gemaakt worden zowel op methodisch als op theoretisch gebied (vgl Van Ree 1990). Hoe zou de theorie van Sigmund Freud eruit zien, wanneer er geen sprake was geweest van een gematigd joodse achtergrond in een tijd van opkomend nationalisme, een katholieke gouvernante, en de dood van een broertje? Wat van Carl Gustaf Jung zonder een aanleg voor visioenen en een predikant als vader? Wat van William James zonder zijn zwakke gezondheid en een nachtelijke dwaaltocht door de bergen, waar hij een bijzondere ervaring had? (Wulff 1991) En hou zou uw en mijn eigen werk en denken eruit zien zonder de achtergrond van ons eigen leven?

Alleen vanuit inzicht in die eigen achtergrond kunnen we zinnig spreken over de integratie van geloof en werk. Het is een onderwerp dat op zichzelf al een rij vragen oproept. De werelden van de sociale wetenschappers en werkers en de wereld van kerk en geloof staan immers op gespannen voet. Dat is nog niet zo heel erg lang het geval, want tot een eeuw geleden was de theologie de koningin der wetenschappen en klopte de psychologie heel voorzichtig op het achterdeurtje met de vraag of er nog wat kruimels van de tafel waren gevallen. Die situatie lijkt nu omgedraaid, en daar heeft de secularisatie heel wat aan bijgedragen. De verhouding tussen de twee blijft daardoor vragen oproepen.

Je zou kunnen zeggen -en de omschrijving is niet van mij- dat er drie houdingen van therapeuten zijn ten opzichte van religie bij cliënten: bestrijden, vermijden en belijden. (Kerssemakers z.j.) Die laatste term, belijden, lijkt in eerste instantie het meest van toepassing op de lezerskring van dit blad. Een klein gezelschap. Al in het begin van deze eeuw is vergelijkenderwijs onderzoek gedaan naar geloofsinhouden onder wetenschappers, en daaruit bleek dat van vier groepen wetenschappers de psychologen het minst geloven in een God die antwoordt op gebeden, en in een persoonlijk nabestaan na de dood. Verder bleek dat de minder vooraanstaande wetenschappers meer geloof hadden dan de grotere wetenschappers, en dat tussen 1914 en 1933 het percentage gelovigen sterk afnam. In de jaren zeventig werden deze resultaten opnieuw gevonden. Volgens Allport is één reden daarvan het feit dat speculatie over het menselijk bestaan van oudsher het domein van theologie en filosofie was, zodat het bestaansrecht van de psychologie afhing van het afwijzen van de religieuze

dimensie. Het effect is dat juist de psychologie mensen aantrekt die de traditionele godsdiensten de rug toe hebben gekeerd. (Wulff 1991)

Wat moeten we met geloof?

Voor de hulpverleners die in hun eigen leven en werk geloof serieus willen nemen moet de vraag telkens weer gesteld moet worden hoe geloof en psychologie geïntegreerd kunnen worden. Met deze bijdrage beperk ik me tot een enkele opmerking vanuit een theologische invalshoek.

De belangrijkste vraag is hoe de geloofsinhoud die in de verhalen ter tafel komt, in de hulpverlening beoordeeld wordt. Welke geloofsinhouds moeten we afwijzen, welke opbouwen, enzovoorts. Dat is al een gewaagde benadering, want er is mee gezegd dat bepaalde inhouden wel acceptabel zijn en andere niet. Dan moet immers ook de vraag gesteld worden wie het recht heeft dat te bepalen. Toch is de vraag belangrijk. In eerste instantie grijpen we dan terug op de indeling van verhalen in vier genres. Eerder werd gesteld dat een lente- of zomer-klank meer past bij het evangelie dan een herfst- of winter-verhaal. Een verhaal van hoop, toekomst en ontwikkeling is niet alleen therapeutisch, maar vooral theologisch de juiste keus.

Als doelstelling voor de hulpverlening kan deze voorkeur voor lente- en zomer-verhalen serieus worden genomen. In een zoeken om het persoonlijke verhaal te verbinden met het verhaal van God mag deze hoop op het Godsrijk doorklinken. Als grondmotief voor hulpverlening is theologisch gesproken daarbij de genade het meest geëigende grondconcept. (Ganzevoort 1991b) Dat wil zeggen dat in alles duidelijk mag worden dat ons bestaan gedragen wordt door Gods liefdevolle toewending. Er zijn diverse stromingen in de pastorale theologie die bewust of onbewust niet kiezen voor genade als kernwoord, maar voor schuld, bevrijding of heiliging. In de Bijbel en op de cruciale momenten van de kerkgeschiedenis blijkt de onverdiende gunst van de Here echter de grond van ons leven te zijn. Hulpverlening die christelijk wil zijn zal dan ook de genade weerspiegelen en proberen het besef van genade in de gesprekspartner te versterken.

Tegelijk moet hier echter gewaarschuwd worden voor een veroordeling van tragische en ironische verhaaltypen. Voor velen is het trieste verhaal van hun leven de enige wijze om een zin-samenhang te ontdekken. Wie dat genre afwijst, bevestigt de tragische of ironische houding eerder dan haar te veranderen. Immers de afwijzing is de zoveelste aanwijzing van een negatief of mislukt verhaal. Zo komt in de analyse van Aleid Schilder (1987) de notie voor dat de gereformeerde leer een depressie kan versterken, omdat de betrokkene het gevoel krijgt dat een depressieve levenshouding niet bijbels is. Aanvaarding van de tragische of ironische lijn in het verhaal van de gesprekspartner lijkt dan ook een noodzakelijke eerste stap te zijn in het zoeken naar een meer komisch of romantisch verhaal. Anders gezegd: als genade betekent dat de ander er mag

zijn in Gods liefde, dan mag de ander er ook zijn met de negatieve kanten van diens verhaal.

Hoe de genade concreet gestalte kan krijgen in pastoraat en andere vormen van hulpverlening is een vraag die nog de nodige uitwerking vergt. Een aanzet heb ik gegeven in "Mag ik er zijn". In eerste instantie heb ik daarbij gewezen op het herschrijven van het levensverhaal. Wanneer iemand in een therapeutische relatie komt tot een nieuwe beleving van zichzelf en de wereld als waardevol, dan betekent dat dat er een nieuwe zin en samenhang gevonden is, en daarin ook de genade. Naast de therapeutische hulp bij het herschrijven zijn er nog enkele concrete aangrijpingspunten voor het bemiddelen van de genade te noemen. In de eerste plaats is dat het aanbieden van gemeenschap, zowel in de therapeutische relatie als in een geloofsgemeenschap. Samenwerking met een pastor ter plaatse is dan ook gewenst, vooral omdat de kerk als geloofsgemeenschap zowel een zin-gevend verhaal als een liefdevolle geborgenheid kan bieden. (Ik ben me er van bewust dat dit de beschrijving van een ideale situatie is, en dat hier ook voor de kerk nog een hele opdracht ligt om zo te kunnen functioneren.) Ook in de therapeutische relatie kan deze gemeenschap een plaats vinden wanneer de hulpverlener bereid is zich ook als persoon te geven aan de ander. Zelfs wanneer we rekening houden met therapeutische voorzorgen is het mogelijk om als mens te verschijnen en niet enkel als deskundige. In bepaalde gevallen kan ook de relatie met God een zichtbare plaats krijgen door gebed met of voor de gesprekspartner.

Of er zoiets bestaat als een christen-psycholoog is een vraag, die van dezelfde orde is als de vraag of er christen-bakkers zijn. Een mogelijk antwoord is dat er vakmensen zijn, deskundigen en hulpverleners die vanuit hun eigen geloofsverhaal werken in een bepaald vakgebied. Wanneer de rijkwijdte van het geloof in hun eigen levensverhaal groot is, dan zal dat ook een rol spelen in hun doen en laten. Vanuit de Bijbel is het duidelijk dat het geloof niet bedoeld is als een marginaal deel van het leven, dat los van de rest kan bestaan. Wanneer de relatie met God fundamenteel is voor ons bestaan, dan betekent dat, dat in de hulpverlening ook die relatie aan de orde kan, misschien wel moet komen. Anders gezegd: de rijkwijdte van het geloof zal niet alleen voor de hulpverlener, maar ook voor de gesprekspartner steeds meer mogen groeien, zodat onze levens steeds meer onder het koningschap, en dus in het Koninkrijk van de Here Jezus passen. Daarbij komt het er voor hulpverleners in de eerste plaats op aan hun beroepsverhaal en hun persoonlijke geloofsverhaal niet te scheiden van elkaar, maar op alle mogelijke punten te verbinden.

Het valt buiten de ruimte van deze pagina's die verhouding verder uit te werken. Bij de invloed van de eigen geloofshouding valt te denken aan velden als de werkmotivatie, de ethische gedragscodes, de doelstelling van hulpverlening, en zelfs de vraag niet of, maar hoe bekering en getuigenis een plaats krijgen in de hulpverlening. Dit artikel probeert iets te laten zien van de verbanden tussen geloof, verhalen en psychologische hulpverlening. Om dat concreet in te vullen is er nog veel denkwerk en openhartigheid nodig, waarbij

ook de hulpverlener iets meer zal moeten laten zien van zijn of haar eigen geloofshouding. Gehoopt mag worden dat de gesprekken die zo ontstaan ertoe mogen bijdragen dat ons aller verhaal steeds meer mag laten doorklinken van de goede boodschap.

Literatuur

- Dingemans, G.D.J. (1986) *In de leerschool van het geloof*. Kok, Kampen
- Frye, N. (1957) *Anatomy of criticism*. Princeton
- Ganzevoort, R.R. (1989) *Levensverhalen, een verkenning in hermeneutisch crisispastoraat*. Voorhoeve, 's Gravenhage
- Ganzevoort, R.R. (1990) *Mag ik er zijn? over genade en veroordeling*. Kok-Voorhoeve, Kampen
- Ganzevoort, R.R. (1991a) *Crisis-experiences and the development of belief and unbelief*. Fifth european symposium for the psychology of religion. Leuven.
- Ganzevoort, R.R. (1991b) Pastorale Kernwoorden. *Soteria* 8(4), 2-14
- Ganzevoort, R.R. (in press) Investigating Life Stories. *Journal of Psychology and Theology*
- Ganzevoort, R.R. & Visser, J. (in press) Zin in verhalen. In: *Zin in verhalen*. Boekencentrum, Zoetermeer
- Gerkin, C.V. (1984) *The living human document*. Abingdon, Nashville
- Gerkin, C.V. (1986) *Widening the horizons*. Westminster, Philadelphia
- Kerssemakes, J.H.N. (z.j.) Psychotherapeuten en religie. In: *Rond godsdienst en psychoanalyse*. Kok, Kampen
- Malony, H.N. (1992) Response to Vitz. The search for method. *Journal of Psychology and Theology* 20(1), 34-38
- Pruyser, P.W. (1978) *De pastor als diagnosticus*. De Toorts, Haarlem
- Ree, F. van (1990) *Dicht op de huid, een autobiografie*. Balans, Amsterdam
- Roosjen, B.J. (1990) The story as a bridge. *International Journal of Therapeutic Communities* 11(1), 21-32
- Schilder, A. (1987) *Hulpeloos maar schuldig*. Kok, Kampen
- Vitz, P.C. (1992a) Narratives and counseling, part 1: from analysis of the past to stories about it. *Journal of Psychology and Theology* 20(1), 11-19
- Vitz, P.C. (1992b) Narratives and counseling, part 2: from stories of the past to stories for the future. *Journal of Psychology and Theology* 20(1), 20-27
- Wulff, D.M. (1991) *Psychology of religion; classic and contemporary views*. Wiley, New York